

ЦІННІСНІ ОСНОВИ ПОЛІТИКИ

<https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series22.2020.29.09>

УДК 323.17

Вонсович Сергій Геннадійович,

доктор політичних наук, доцент,

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

vonsovyich@ukr.net; ORCID: 0000-0001-9657-0902

ПОНЯТТЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ: УКРАЇНСЬКИЙ ДИСКУРС

Розглянуто проблему становлення національної ідентичності та її загострення під впливом змін, які окреслили темпоральність транзитивних процесів у світі та в Україні зокрема. Розкрито трактування сутності ідентичності та розуміння процесу становлення національної ідентичності в контексті сучасної політичної науки. Встановлено, що ідентичність є однією з п'яти екзистенційних потреб людини (разом із потребою у встановленні зв'язків, у системі поглядів, у відданості). Виокремлено генезу головних понять, які виявляють зміст національної ідентичності, розкривають її риси та типологію. Виявлено, що особистісна ідентичність пов'язана із соціальною ідентичністю. Приділено увагу тому, що дослідники схильні виокремлювати у системі ідентичностей етнічну, яка спирається на такі характеристики: спільність походження, етнізм (самоназва), мова, культура, релігія, історична пам'ять тощо, які суттєво обумовлюють приналежність до певної спільноти. Виокремлено критерії для вирізнення національної та етнічної ідентичності, якими послуговуються вітчизняні дослідники. Розглянуто й розкрито поняття «ідентитет» та «система ідентитетів». Визначено, що ідентичностям властиві зміни, зумовлені політичним, соціально-економічним контекстом, а тому вони мають тимчасові, ситуативні риси. Підкреслено специфіку національної ідентичності й те, що твориться вона протягом тривалого історичного часу та здатна суттєво змінюватися. Національна та етнічна ідентичність, як правило, не зникає цілком зі свідомості під впливом сторонніх процесів, засвідчуючи цим свої можливості до адаптації. Відтак, національна ідентичність, як і інші типи ідентичностей, перебуває в процесі постійних змін, адаптації та конструювання. Для розгляду поставленої проблеми було використано порівняльний метод, метод критичного аналізу, описово – індуктивний метод. Звернено увагу на проблему руйнування громадянської та національної ідентичності технологіями хаосу. Відзначено, що культурне розмаїття України – сприятливий чинник для маніпулятивних технологій та спекуляцій.

Ключові слова: національна ідентичність, політична наука, особистісна ідентичність, соціальна ідентичність, етнічна ідентичність, ідентитет.

Вступ. Питання становлення національної ідентичності та змін в системі соціальних ідентичностей суспільства гостро постало перед дослідниками від часу проголошення незалежності України та поглибилося з початком кардинальних соціально-політичних трансформацій. Істотні зміни глобального масштабу у 2014-2020 рр., суттєво вплинувши на темпоральність транзитивних процесів у світі та Україні, загострили проблему ідентичностей, змусивши науковців інакше підійти до їх розуміння та змісту. Зокрема, Ф. Фукуяма в праці «Проти політики ідентичності» (Фукуяма, 2018) доходить висновку, що сучасна політика рухається під впливом ідентичностей. Він зауважує, що нині політика – це не економіка чи ідеологія, а ідентичності. Ліві вбачають свої цілі в політиці захисту маргінальних груп (етнічні меншини, мігранти, жінки, ЛГБТ-спільнота), праві – в патріотичному захисті традиційної національної ідентичності. Демократичні суспільства розриваються на сегменти, які не здатні домовлятися про спільні дії. Отже, політика ідентичності стала основною концепцією, яка пояснює багато чого з того, що відбувається в глобальних справах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Витлумачення сутності ідентичності вперше запропонував психолог і психоаналітик Е. Еріксон, визначивши її як «суб'єктивне натхненне відчуття тотожності та цільності». До питання ідентичності підійшли й такі дослідники як Р. Мертон, Е. Гоффман, П. Бергер. Надалі концепт ідентичності студіювався в межах когнітивної (Х. Теджфел, Д. Тернер) і гуманістичної психології (А. Маслоу), філософії (Ж. Лакан, Ю. Габермас). Для розуміння процесу становлення національної ідентичності у рамках певного культурного середовища важливими стали ідеї М. Вебера, Г. Алмонда, С. Верби, Е. Фрома, Г. Моргентхау, Т. Лукмана, М. Кастельса, Ш. Муф. Свій внесок у концептуалізацію поняття зробили українські дослідники О. Майборода, Л. Нагорна, О. Картунов, В. Лісовий, С. Макеєв, Р. Сирінський, Б. Попов, П. Римаренко. З урахуванням сучасних тенденцій змістовний доробок міститься в студіях Г. Боровської, Є. Бистрицького, С. Пролєєва, С. Лозниці, Г. Почепцова, С. Грабовського, І. Лосєва, В. Пономарьова.

На наш погляд, інтерес до цього феномену зумовлений тим, що ідентичність є однією з екзистенційних потреб людини. За класифікацією Е. Фрома виокремлено такі екзистенційні потреби: 1) у зв'язках, у належності; 2) в доланні пасивності на користь творенню; 3) в укоріненості в культурній традиції і в братерстві; 4) в ідентичності, в тотожності з самим собою; 5) в системі поглядів і власних цінностях для взаємодії зі світом (Фромм, 2006). Її суть – тотожність самому собі. Ідентичність є результатом ідентифікації. Вона зумовлюється пошуком способів задоволення потреб індивіда в процесі соціалізації. Тому виокремлення генезису головних понять, які виявляють зміст національної ідентичності, розкривають її риси та типологію, а також розуміння її впливів визначають **мету і завдання дослідження**.

Методи дослідження. Для розгляду поставленої проблеми було використано порівняльний метод, метод критичного аналізу, описово-індуктивний метод та опрацьовані дослідження Дж. Рекса «Етнічна ідентичність і національна держава: політична соціологія полікультурних суспільств». Зокрема в частині, де автор звертає увагу на проблему ідентичності, нації, етнічності в соціологічній теорії (Рекс, 1998)

Результати та дискусії. Серед українських науковців найпоширеніше визначення ідентичності пов'язане з її розумінням як сукупності рис та ознак, на підставі яких людина чи група співвідносять або ототожнюють себе із певною соціальною групою, спільнотою. Водночас, ідентичність як сукупність рис та ознак є підставою для вирізнення людини, групи з-поміж інших, відповідно, людей, груп (спільнот). «Ідентифікація» є процесом такого ототожнення. Отже, співвідношення між поняттями «ідентичність» та «ідентифікація» є таким: ідентичність у різноманітних її виявах і формах є результатом процесу ідентифікації. Процес ідентифікації може бути усвідомленим або неусвідомленим. Крім того, комплексний процес ідентифікації може бути зокрема «інтуїтивним; короткочасним або тривалим; відкритим або прихованим; однозначним або суперечливим». Ідентичність виявляється як на особистісному, так і на груповому рівнях і є наслідком приналежності до певної групи чи спільноти та зв'язків із нею. Вітчизняний науковець І. Кресіна (1998) визначає ідентичність як «приналежність (і об'єктивну, і суб'єктивну) людини чи групи людей до певного типу спільноти чи спільноти, ототожнення себе з її нормативними і функціональними характеристиками, і, здебільшого, готовність стати репрезентантом останньої» (с. 89).

Як бачимо, формування системи соціальних ідентичностей людини відбувається на основі факту приналежності до груп і спільнот, а також на співвіднесенні себе водночас із кількома соціальними групами чи спільнотами та вибудовуванні специфічної «ієрархії ідентичностей». М. Шульга пов'язує особистісну ідентичність із цілями мотиваціями, настановами, ціннісними орієнтаціями і самосвідомістю особистості, тоді як соціальну ідентичність – із системою соціальних характеристик (норм, ролей, статусів), що дозволяють вирізнити індивідів за груповою приналежністю (Шульга, 1997а). Водночас, самоусвідомлення на груповому рівні є результатом від індивідуальних самоусвідомлень, але не їх механічною сумою. Тому особистісна ідентичність та соціальна ідентичність, які творяться на різних рівнях, взаємопов'язані. Внаслідок самоідентифікації за різноманітними

соціокультурними, соціополітичними, соціально-психологічними параметрами людина визначає себе в певній спільноті, що визначає і специфіку її особистісної ідентичності.

Характер соціальних зв'язків визначає змістове наповнення ідентичності; вона може бути класовою, професійною, релігійною, культурною, етнічною, державно-політичною та іншою (Майборода, 1996, с. 81). Тому набуття людиною та групою людей власної ідентичності може відбуватися «на рівні клану, племені, національної держави, імперії тощо; у категоріях соціальної, культурної, расової, етнічної, релігійної, територіальної ідентичності тощо» (Stebelsky, 1994, p.233-234). Дослідниця у цій царині Л. Нагорна (2002), виокремлює три рівні ідентичності, що відображають «особистісне самовизначення, яке є базовою ідентичністю, систему соціокультурних ідентичностей (національних, професійних, вікових, релігійних, гендерних тощо) на другому рівні, а також глобальну ідентичність на третьому рівні» (с. 16). Приналежність до певної спільноти – етнічної, регіональної, національної – передбачає певний рівень залученості людини у неї через систему специфічних зв'язків. Разом з тим, приналежність до спільноти визначається через самоідентифікацію, тобто визнання та усвідомлення самою людиною своєї приналежності (етнічної, релігійно-конфесійної, культурної, національної тощо), виокремлення власної самосвідомості. На груповому рівні самоусвідомлення та ідентичність проявляється на підставі єдності ознак, за якими, по-перше, співвідносяться представники групи (спільноти) із нею, по-друге, відрізняють себе від інших груп (спільнот). Вітчизняний науковець В. Ткаченко, (2016) зосереджуючись на проблемі української ідентичності, як противагу російській зазначає, що «національні символи для українців у процесі становлення «ідентичності опору» як «проекту ідентичності майбутнього» відіграють першочергову роль» (с.74).

Отже, через виокремлення серед сукупності соціальних ідентичностей, для яких характерним є віднесення людиною чи групою людей себе за певними характеристиками до тих чи інших спільнот, розпізнають національну, етнічну, культурну, релігійну, соціально-класову ідентичності. Ступінь впливу найпоширеніших типів ідентичності загалом на систему ідентичностей людини та групи є різною. У системі соціальних ідентичностей та в її ієрархії, етнічна та національна ідентичності постають як одні з найстабільніших, оскільки саме етноси та нації є спільнотами, приналежність до яких обумовлюється народженням і лишається, як правило, незмінною протягом життя людини. Водночас інтенсивність становлення чи збереження національної та етнічної ідентичностей зазнає впливу інших проявів ідентифікацій і, відповідно, інших типів соціальної ідентичності людини: соціально-класової, культурної, ідеологічної, регіональної, релігійно-конфесійної тощо. Варто зауважити, що різні типи ідентичності (етнічна, релігійна, національна) можуть бути стійкішими порівняно з іншими в залежності від конкретних соціальних умов (Walker, 1994). Проте, найчастіше дослідники схильні виокремлювати у системі ідентичностей етнічну ідентичність як найпоширеніший та найстійкіший тип (Майборода, 1996). Цей тип ідентичності базисно спирається на такі характеристики: спільність походження, етнізм (самоназва), мова, культура, релігія, історична пам'ять тощо, які суттєво обумовлюють приналежність до етнічної групи чи спільноти. Підставу для стійкості етнічної ідентичності, як однієї з форм самовизначення людини, створює спільність походження, традицій, цінностей, вірувань, відчуття історичної спадкоємності та зв'язку між поколіннями, а також може супроводжуватися готовністю й здатністю відстоювати спільні культурні, соціальні, економічні, політичні інтереси, що визначається як «максимальна етнічність» (Картунов, 1999). Етнічна ідентичність може бути присутня навіть тоді, коли не супроводжується зовнішніми функціональними рисами етнічного, такими як: застосування мови, дотримання звичаїв, традицій тощо. Феномен обмеженого соціального значення етнічних характеристик, а також релігійних, мовних, національних, особливо поширених в сучасних суспільствах. Проте, завдяки процесу самоідентифікації й у модернових суспільствах зберігається вага етнічної ідентичності. У підсумку маємо або уточнення власної об'єктивної приналежності до певної етнічної групи, або здійснення самоідентифікації з іншими етноспільнотами.

Етнічна ідентичність передбачає здатність людини чи групи ідентифікувати себе не лише з однією але й з кількома етнічними спільнотами одночасно, зокрема в умовах перебування в іншокультурному та/або іноетнічному середовищах. Це формує невстановлену (неоднозначну) етнічну ідентичність. Тому українські науковці використовують поняття «маргінальності» ідентичності та «маргінального» статусу людини чи групи (Попов та ін.; 1996, с. 36), якими позначають відстороненість та ізоляваність від решти суспільства та притаманної йому системи ідентичностей. «Маргінальність» ідентичності простежується, передусім, в неможливості адаптувати людиною або групою несумісних цінностей з різних етнічних, культурних спільнот і супроводжується одночасною внутрішньо суперечливою ідентифікацією з кількома спільнотами. Через дистанціювання індивіда або групи одночасно від усіх спільнот може не відбуватися самоідентифікації з жодною з них, таким чином відбувається деактуалізація основних типів ідентичності (етнічної, мовно-культурної, релігійно-конфесійної тощо). Також самоізоляція однієї зі спільнот на етнічній, мовно-культурній, релігійно-конфесійній основі тощо, та дистанціювання від інших спільнот в межах одного суспільства, спроможна формувати появу «маргінального» типу ідентичності цілих соціальних груп.

Більшість українських і західних науковців чітко розмежовують поняття етнічної та національної ідентичності на засадах сутнісної відмінності між поняттями етнічного та національного. Також у вітчизняній науці синтезуються ці поняття з метою дефініції споріднених явищ. На розсуд окремих науковців, споріднену сутність взаємообумовлених і взаємопов'язаних етнічних і національних чинників відображає поняття «етнонаціональної ідентичності». Дослідник Р. Сирінський (2001) вважає доцільним застосування терміну «культурної ідентичності», замість національної та етнічної ідентичності, оскільки, на його думку, «в сучасному світі явища соціокультурного порядку витісняють етнічне і національне» (с. 111). Варто зауважити, що в контексті формування модерної української ідентичності С. Грабовський, І. Лосєв та В. Пономарьов вказують на негативну роль орієнтації значної частини публічних інтелектуалів на модні ліволіберальні західні моделі ідентичності, яких на практиці очікувало фіаско на Заході (Грабовський та ін., 2018).

У визначенні критеріїв для вирізнення національної та етнічної ідентичності вітчизняні дослідники послуговуються поняттями «ідентитет» та «система ідентитетів». Ідентитет розглядається як сутнісна ознака, властива людині, групі чи спільноті, що дозволяє максимально точно встановити приналежність людини до тієї чи іншої спільноти. Ідентичність особистості чи групи включає всі її ідентитети (пріоритетні, актуалізовані та потенційні) (Шульга, 2000b). Пріоритетні ідентитети є визначальними для соціальних зв'язків індивіда або групи. Актуалізованими є всі ідентитети, пріоритетні й непріоритетні, властиві індивіду або групі на даний час. Потенційними є ідентитети, що мають можливості для актуалізації під впливом певних соціальних чинників. Ідентичностям властиві зміни, зумовлені політичним, соціально-економічним контекстом, а тому вони мають тимчасові, ситуативні риси. Водночас, «...соціально-культурні утворення, до яких належать ідентичності, піддаються актуалізації – деактуалізації, легітимації – делегітимації тощо, однак значно меншою мірою – руйнації чи розпаду» (Макєєв, 2000, с. 162). Динамічність і рухливість, що притаманні складовим системи соціальних ідентичностей, не заперечують існування стабільних типів ідентичності. На думку дослідниці Н. Матвєєвої (2004), явище інерційності як таке, що природно задіяне у формуванні ідентичності, обумовлюється такою властивістю соціальних процесів, як взаємодія чи протистояння «традиційного» та «інноваційного» впливів (с. 19–21). Відтак, стійкість ідентичності може проявлятися інерційно, тобто відтворювати вже звичні форми та вияви. У книзі «Національна ідентичність і громадянське суспільство», зокрема питання національної ідентичності і викликів. Дослідники звертають увагу, що культурне розмаїття України стало сприятливим чинником для втілення численних маніпулятивних технологій та спекуляцій саме через проведення цілеспрямованої політики роз'єднаності. У цьому сенсі, наголошують автори, важливо дослідити поняття національної ідентичності та виявили чинники, які є

загрозливими для існування національної єдності у державі (Бистрицький та ін., 2018, с. 152).

Різноманітні ідентичності в процесі свого формування та трансформації взаємодіють між собою, нашаровуються або й витісняють одна одну, що відображається на неоднозначності та суперечливості проявів особистісної й групової ідентифікації. З одного боку, ідентичність кожної людини складається внаслідок набуття специфічних ідентифікацій та наслідування системи ідентичностей (етнічної, расової, національної, культурної, релігійної тощо), властивих спільноті, до якої вона належить; тобто особистісна ідентичність відтворює й підтримує спільнотну ієрархію ідентичностей. Разом з тим, уся система соціальних ідентичностей людини та спільноти може бути суттєво деформована внаслідок дії державно-політичного чинника. Держава, діяльність її інституцій може свідомо спричиняти ослаблення, деформацію та навіть витіснення ідентичності етнічних, культурних, релігійно-конфесійних груп, націй, або їхніх окремих ідентитетів; водночас, держава здатна сприяти збереженню та стимулювати природній розвиток ідентичностей.

Зауважимо, що специфіка національної ідентичності твориться протягом тривалого історичного часу, проте у короткий історичний період вона здатна суттєво змінюватися, зберігаючи, в окремих випадках, потенціал для відновлення. Тому процес становлення ідентичності, що відбувається в конкретний історичний момент, забезпечується складним процесом рефлексії. Її спосіб демонструє оригінальні риси, властиві конкретній спільноті та її представникам, і свідчить про самобутню ментальність, норми, звичаї, цінності тощо. Національна, як і етнічна ідентичність, як правило, не зникає цілком із свідомості під впливом сторонніх процесів, засвідчуючи свої можливості до адаптації. Динамічність, а не статичність явища національної ідентичності відзначають дослідники Т. Кузьо (1998, р. 146) Б. Кравченко (1997, с. 255), Г. Почепцов (2015, с.218). Відтак, національна ідентичність, як і інші типи ідентичності, перебуває в процесі постійних змін, адаптації та конструювання.

Підхід до системи ідентичностей як до явища динамічного надає змогу системно дослідити національну та інші типи ідентичності, а також виявити характер взаємовпливу різних її типів. Серед детермінант етнічної ідентичності найчастіше постають: спільне походження, антропологічний тип, самоназва, мова, особливості менталітету й способу життя, традиції та звичаї, духовна й матеріальна культура, релігійні вірування, спільність позицій у ставленні до подій минулого, а також, як правило, історична територія. Натомість, серед основних спільних чинників, що справляють вплив на розвиток ідентичності нації насамперед виокремлюються: територія, державність, культура, національна свідомість, спільна історична пам'ять тощо. Більшість дослідників наголошують на тому, що роль суб'єктивних та об'єктивних чинників є відмінною для становлення етносу та нації, й, відповідно, етнічної та національної ідентичностей (Лісовий, 1997, с. 44–50). Для процесу становлення етнічної ідентичності переважає вплив об'єктивних факторів, оскільки етнічна ідентичність притаманна людині як даність від народження в певній етнічній спільноті. Тому етнічна ідентифікація здійснюється радше за об'єктивними ознаками, передусім на підставі етнічного походження, а також – наслідування мови, релігії, культури, традицій, менталітету тощо. Національна ідентичність, подібно до етнічної, також може успадковуватися, зокрема на основі громадянства. Втім, зміна громадянства або країни проживання уможливує переорієнтацію національної ідентичності людини. Цей тип ідентичності з'являється в ієрархії соціальних ідентичностей людини й суспільства внаслідок актуалізації питання приналежності до певної нації та в результаті процесу співвіднесення, ототожнення людини із певною національною, громадянсько-політичною спільнотою.

У становленні етнічної ідентичності суб'єктивні фактори теж виявляються значущими, як і щодо національної ідентичності. Процес становлення національної, як і етнічної, обумовлюється низкою об'єктивних даних (спільним походженням, мовою тощо). Однак нації, як єдиній спільноті, для самовизначення необхідне самоусвідомлення, яке найчастіше ґрунтується на осягненні чи сприйнятті вже існуючих ознак національної спільноти, як-то історія, походження, культура, державний чи бездержавний статус та інше. Водночас не

існує «обов'язкового набору» ознак, який надавав би достатньо підстав для єдності таких спільнот як нація, етнос (Лісовий та Проценко, 2000, с. 22–24), тобто можуть мати місце випадки існування націй чи етносів без окремих притаманних характеристик (власної мови, території тощо). З одного боку, здобуття державного статусу може бути безпосередньою передумовою та результатом становлення нації та її ідентичності; з іншого, бездержавність не означає відсутність нації та її ідентичності. З огляду на масовий наступ технологій хаосу у формі лібертаріанства (Боровська, 2020), потрібно звернути увагу на проблему руйнування цим ідеологічним маневром громадянської та національної ідентичності.

Висновки. На наш погляд, національна ідентичність, обумовлюючись політико-соціальним контекстом, здійснюється спільнотою та її соціальними групами насамперед на підставі свідомого сприйняття спільної історії та спільного бачення майбутнього, цінностей та інтересів. Варіативність форм та інтенсивність проявів національної та етнічної ідентичності твориться під впливом історико-політичних подій, як-от розділення націй та етнічних груп державними кордонами, а також під впливом соціально-демографічних процесів – асиміляції, акультурації, масових міграцій тощо. Усвідомлення як всією спільнотою, так і окремими її представниками своєї національної ідентичності, разом з іншими типами ідентичностей (етнічної, культурної, регіональної), більш активно відбувається в умовах стабільно сприятливого політико-правового, культурного, геополітичного, соціально-економічного стану, що, як правило, оптимальним чином забезпечується в умовах існування власної держави. Особливо, в нашому випадку, потрібно звернути увагу на розгляд дослідниками питання дисциплінарної влади як фактора формування національної ідентичності.

ВИКОРИСТАНІ ДЖЕРЕЛА:

1. Бистрицький Є., Пролєєв С., Лозниця С., Зимовець Р., Кобець Р. (2018). *Національна ідентичність і громадянське суспільство*. Київ: Дух і Літера.
2. Боровська, Г. (2020). Лібертаріанство у політико-правовому просторі національної та громадянської ідентичності. *Ефективність державного управління*, Вип. 3, (64), Ч. 1, 34–45. http://194.44.11.130/cgiin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9672505%2F2020%2F3
3. Грабовський, С., Лосєв, І., та Пономарьов, В. (2018). *Політика (до) формування модерної української ідентичності*. Ніжин: Лисенко.
4. Картунов, О. (1999). *Вступ до етнополітології*. Київ: Крок.
5. Кравченко, Б. (1997). *Соціальні зміни і національна свідомість в Україні ХХ ст.* Київ: Основи.
6. Кресіна, І. (1998). *Українська національна свідомість і сучасні політичні процеси: (Етнополітологічний аналіз)*. Київ: Вища школа.
7. Лісовий, В. (1997). *Культура – ідеологія – політика*. Київ.
8. Лісовий, В., та Проценко, О. (2000). *Націоналізм, нація та національна держава. Націоналізм: Антологія*. Київ: Смолоскип.
9. Майборода, О. (1996) Ідентичність. Ю. І. Римаренко(наук. ред.). *Мала енциклопедія етнодержавознавства*. (81). Київ: Довіра.
10. Макеєв, С. (2000). Соціологічний аналіз ідентичності. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*, №3, 161–163.
11. Матвеева, Н. (2004). Социальная инерция. К определению понятия. *Социс*, №4. 19–21.
12. Нагорна, Л. (2002). *Національна ідентичність в Україні*. Київ: ППІЕНД.
13. Попов, Б., Піддубний, В., та Шкляр Л. (1993). *Етнос і соціум*. Київ: Наукова думка.
14. Почепцов, Г. (2015). *Сучасні інформаційні війни*. Київ: «Києво-Могилянська академія».

15. Рекс Дж. (1998). Етнічна ідентичність і національна держава: політична соціологія полікультурних суспільств. *Українські варіанти, Вип. 1*, 76–84.
16. Сирінський, Р. (2001). Етнічна складова самоідентифікації індивіда. *Молода нація. Альманах, №1*, 104–109.
17. Ткаченко, В. (2016). *Росія: ідентичність агресора*. Київ : ВЦ «Академія».
18. Фромм, Е. (2006). *Здорове общество*. Москва. Хранитель.
19. Фукуяма, Ф. (2018, сентябрь/октябрь,) *Против политики идентичности*. Strategic Group Sofia Foreign affairs. <http://sg-sofia.com.ua/protiv-politiki-identichnosti-fukuyama>.
20. Шульга, М. (1997). *Ідентичність*. В., Євтух (гол.ред). Етнічний довідник у трьох частинах. Поняття та терміни .Ч. I. (68). Київ: Фенікс.
21. Шульга, М. (2000). Маргінальність як криза ідентичності. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг, №3*, 166–170.
22. Kuzio, T. (1998). *Ukraine: State and Nation-building*. London-New York: Routledge.
23. Stebelsky, I. (1994). National Identity of Ukraine. In *Geography and National Identity*.(233). ed David Hooson. Oxford: Blackwell.
24. Walker, C. (1994). Nation is a Nation, is a State, is an Ethnic Group...*Nationalism* (43). ed John Hutchinson and Anthony Smith. Oxford: Oxford University Press.

REFERENCES:

1. Bystrytskyi Ye., Proleiev S., Loznytsia S., Zymovets R. & Kobets R. (2018). *Natsionalna identychnist i hromadianske suspilstvo*. Kyiv: Dukh i Litera. [National identity and civil society.] [in Ukrainian].
2. Borovska, H. (2020). Libertarianstvo u polityko-pravovomu prostori natsionalnoi ta hromadianskoi identychnosti. *Efektivnist derzhavnoho upravlinnia. Vyp. 3, (64). Ch. 1, S.34-45*. [Libertarianism in the political and legal space of national and civic identity.] http://194.44.11.130/cgiin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=njuu_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21COLORTERMS=0&S21P03=I=&S21STR=%D0%9672505%2F2020%2F3[in Ukrainian].
3. Hrabovskyi, S., Losiev, I., & Ponomarov, V. (2018). *Polityka (do) formuvannia modernoi ukrainskoi identychnosti*. Nizhyn: Lysenko. [The policy of (pre) formation of modern Ukrainian identity.] [in Ukrainian].
4. Kartunov, O. (1999). *Vstup do etnopolitologii*. Kyiv: Krok. [Introduction to ethnopolitical science.] [in Ukrainian].
5. Kravchenko, B. (1997). *Sotsialni zminy i natsionalna svidomist v Ukraini KhKh st*. Kyiv: Osnovy. [Social change and national consciousness in Ukraine in the twentieth century]. [in Ukrainian].
6. Kresina, I. (1998). *Ukrainska natsionalna svidomist i suchasni politychni protsesy: (Etnopolitologichniy analiz)*. Kyiv: Vyshcha shkola. [Ukrainian national consciousness and modern political processes: (Ethnopolitical analysis)]. [in Ukrainian].
7. Lisovyi, V. (1997). *Kultura – ideolohiia – polityka*. Kyiv.Oleny Telihiy. [Culture – ideology – politics]. [in Ukrainian].
8. Lisovyi, V. & Protsenko, O. (2000). *Natsionalizm, natsiia ta natsionalna derzhava. Natsionalizm: Antolohiia*. Kyiv: Smoloskyp. [Nationalism: an Antropology]. [in Ukrainian].
9. Maiboroda, O. (1996) *Identychnist*. Yu. Rymarenko (nauk. red.). *Mala entsyklopediia etnoderzhavoznavstva*. (81). Kyiv: Dovira. [Small encyclopedia of ethno-state studies]. [in Ukrainian].
10. Makeiev, S. (2000). *Sotsiolohichniy analiz identychnosti. Sotsiolohiia: teoriia, metody, marketynh*. №3,161-163. [Sociological analysis of identity]. [in Ukrainian].
11. Matveeva, N. (2004). *Social'naja inercija. K opredeleniju ponjatija*. Socis. №4. 19-21[Social inertia. To the definition of the concept].
12. Nahorna, L. (2002). *Natsionalna identychnist v Ukraini*. Kyiv: IPiEND. [National identity in Ukraine.] [in Ukrainian].

13. Popov, B., Piddubnyi, V., & Shkliar L. (1993). *Etnos i sotsium*. Kyiv: Naukova dumka. [Ethnos and society]. [in Ukrainian].
14. Pocheptsov, H. (2015). *Suchasni informatsiini viiny*. Kyiv: «Kyievo-Mohylianska akademiia». [Modern information wars.] [in Ukrainian].
15. Reks Dzh. (1998). Etnichna identychnist i natsionalna derzhava: politychna sotsiologhiia polikulturnykh suspilstv. [Ethnic identity and the nation-state: the political sociology of multicultural societies.] *Ukrainski varianty*. Vyp. 1, 76-84 [in Ukrainian].
16. Syrinskyi, R. (2001). Etnichna skladova samoidentyfikatsii indyvida. *Moloda natsiia*. *Almanakh*. №1, 104-109. [Ethnic component of individual self-identification]. [in Ukrainian].
17. Tkachenko, V. (2016). *Rosiia: identychnist ahresora*. [Russia: the identity of the aggressor]. Kyiv: VTs «Akademiia». [in Ukrainian].
18. Fromm, E. (2006). *Zdorovoe obshhestvo*. [A Healthy society] Moskva. Hranitel'.
19. Fukujama, F. (2018, sentjabr'/oktjabr'.) *Protiv politiki identichnosti Strategic*. Group Sofia Foreign affairs. [Against identity politics.] <http://sg-sofia.com.ua/protiv-politiki-identichnosti-fukuyama>. [In Russian].
20. Shulha, M. (1997). *Identychnist*. V.B. Yevtukh (hol.red). Etnichniy dovidnyk u trokh chastynakh. Poniattia ta termyny [Identity]. Ch. I. (68). Kyiv: Feniks. [in Ukrainian].
21. Shulha, M. (2000). Marhinalnist yak kryza identychnosti. [Marginality as an identity crisis.] *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh*. №3, 166-170. [in Ukrainian].
22. Kuzio, T. (1998). *Ukraine: State and Nation-building*. London-New York: Routledge.
23. Stebelsky, I. (1994). National Identity of Ukraine. In *Geography and National Identity*. (233). ed David Hooson. Oxford: Blackwell.
24. Walker, C. (1994). Nation is a Nation, is a State, is an Ethnic Group... *Nationalism* (43). ed John Hutchinson and Anthony Smith. Oxford: Oxford University Press.

Sergiy Vonsovych,

Doctor of Political Science, Kamianets-Podilskyi National Ivan Ohienko University
National Identity: Ukrainian Discourse

It was examined the formation of national identity and its aggravation under the changes which influence the temporality of transitive processes both in the world and Ukraine. It reveals the interpretation of the essence of identity and understanding of the process of its development in the context of modern political science. Identity is regarded to be one of the five human existential needs (along with the need to establish contacts, develop an outlook, and devotion). The genesis of the main concepts that reveal the meaning of national identity, represents also its features and typology. In addition, it has been found that personal identity is related to the interaction with social identity. The researchers distinguish in the system of identities an ethnic identity, which possesses the following characteristics: common origin, ethnonym (self-name), language, culture, religion, historical memory, etc. The author explains the concepts of «identity» and «system of identities», showing that they are characterized by changes in the political and socio-economic context, and therefore they possess temporary and situational features. The specificity of national identity is that it develops over a long historical time and can change significantly. National, as well as ethnic identity does not disappear completely from the consciousness under the influence of external processes, demonstrating its ability to adjust. Thus, national identity, like other types of identity, is in the process of constant change, adaptation and construction. To study the given issue the methods of comparative, critical analysis, and elements of inductive approach were used. The attention was focused on destroying social and national identity by technologies of chaos. It is mentioned that cultural diversity in Ukraine is a favorable factor for manipulations and speculations.

Keywords: national identity, political science, personal identity, social identity, ethnic identity, identity.